

ביון בינה וצבא

כך גם שאר יושבי התחנה. היכרונות מטרידים אותם, קמיו לתחיה. אחד מתאבד. אחרים חיים על גבול השיגעון. הגיבור, קלווין (רוג'רס באניניס), חוזר לארץ, לביתו הכפרי, אולי חכם יותר.

הכוכב סולאריס הוא ישות זדונית, מאיימת, מכוסה בקצף ציבועוני מבחיל ורותח, היוצר גם הוא דמויות מן היכרון של המסתכל בו. הוא קיים אישם בחלל החיצוני. ובסרט הרוסי, החלל החיצון אינו אלא החלל הפנימי.

תחלל בין הכוכבים

העלילה של הסרט סולאריס מתרחשת ברובה בתחנת-חלל. לפני 35 שנים תירגמתי מאמר של מדע בדיוני מעיתון אמריקאי ששילב הנוג'ה. תוך כדי כך המצאתי כמה מילים עבריות חדשות, שהיו דרושות לתירגום.

רק אחת מן המילים האלה נקלטה עד כה בשפה העברית, והיא משמשת עכשיו שימוש יומיומי: "חללית" (במקום ספינת-חלל, כפי שאמרו אז). האינסטינקט הבלשני הקיבוצי קיבל מילה זו, אך פסל את המילים האחרות, כגון "חלליש" (איש חלל), "חללבוש" (חליפת-חלל) ועוד.

אבל אני רוצה להתעקש על מילה אחת שהמצאתי אז, הנראית לי גם עכשיו שימושית ונכונה: "תחלל" (במקום תחנת-חלל). עוד מעט, כאשר יתמלא החלל בתחנות כאלה, תהיה המילה ררושה עוד יותר.

מי שיצפה בסרט סולאריס (אני ממליץ מאוד) יוכל להשתמש במונח זה.

קיטש לאניניטעם

אני כותב את הרברים הבאים בדחילו ורחימו. הנה סרט שכל אנינייהטעם ואליהתרבות גמרו עליו את ההלל. סרט כביר. מהפכני. מהמם. משכר.

קוראים לו מלאכים בשמי ברלין. שמו האמיתי הוא "השמיים מעל לברלין". אבל אל נהיה קטנוניים.

הרעיון מקורי ומעניין. מלאכים מרחפים על פני ברלין. לא ברמות נשים, כפי שמקובל לתארם (מפני שלנשים, כך סברו פעם, אין מין), וגם לא כדמות ילדים, כפי שהיה מקובל לתארם (מפני שילדים, כך סברו פעם, הם תמימים). אלא כדמות גברים.

המלאכים הגברים רואים את הכל. הם קולטים את מחשבות העוברים-יזשכים. הם יורעים מי טוב ומי רע.

הם חולפים על פני כרדימיליונים, חוזרים לפינתיו, רואים את יושביו. הם גם מספרים על כך. עד כאן, באמת יפה. מין סרט תיעודי על העיר, יושביה ומראיה. עשוי בכישרון. מצולם להפליא. מרתק. שלא כשאר ערייגרמניה, ברלין היתה תמיד מיוחדת, תוססת, שוקקת-חיים, קצת וולגארית, בעלת הומור גס אופייני.

ואז מתחשק לו לאחד המלאכים להיות לבדי-אדם. נמאס לו לחוש רק עניינים רוחניים. הוא רוצה לטעום טעם של קפה, להתנשק עם אשה, לחוש חום וקור, לגעת.

גם זה רעיון מקורי ומעניין. כדאי יותר להיות כדתמותה בשר ודם מאשר מלאך בראלמוות.

אילו זה היה נגמר כאן, היה זה באמת סרט טוב מאוד. אבל זה לא נגמר כאן. המלאך הופך לאדם, ומחפש את האשה שהתאהב בה עוד בחיותו מלאך. אוי-טרוטו הוא עומד למצוא אותה. היא כבר נמצאת איתו באותו החדר. אבל הגבר אינו רואה אותה. כל הצופים ממש זועקים: "טמבל, הוא שם! נו כבר!"

ואז הוא באמת מוצא אותה, או היא אותו, ומתחיל דיאלוג שניתן להגדירו רק במילה גרמנית אחת: קיטש.

לא במקרה אין למילה זו תרגום בשום שפה אחרת, והיא אחת המילים הגרמניות שחדרו לכל השפות. כי מוזיגה זו של וולגאריות מנופחת ורגשות חסרת-טעם קיימת רק בתרבות הגרמנית.

"מלאכים בשמי ברלין": המלאך והבהורה

הפגישה בין האקס-מלאך ולוליינית-הקירקס מולידה רישיה שהוא שיא של קיטש, משהו הלכות מרומאן-למשרות (צורה ספרותית שגם היא מיוחדת, כך נדמה, לגרמנים). עומדת לה בחורה ומרקלמת פטוקים נבוכים, מטופשים ויומרניים, במיבטא גרמני איום, ועונה לה הגבר בקישקוש רומה.

יתכן שהשופטים בפסטיבל-קאן, שהעניקו לסרט זה פרס, אינם מכינים גרמנית, וסברו כי הקישקוש נובע מהתירגום. ולא היא. הסרט כולו עטוף בפסטיבל-פילוסופיה ובפסטיבל-שירה, כמו עוגת טורט גרמנית בקצפת מתוקה.

כדאי לראות ולשמעו כדי להאמין. במיסגרת הטיעון לעונש אפשר להזכיר, לכף זכות, את הופעתו של פיטר פוק (או פאלק), הוא המפקד קולומבו, המדבר גם בסרט בשפה האמריקאית (הדומה איכשהו לאנגלית), ושיש לו כמה נקודות משעשעות. גם הוא, מסתבר, היה מלאך.

להתחייבות ברורה כזאת. כל עוד אין ישראל וארצות-הברית מוכנות לנהל משאומתן עם אש"ף על בסיס זה — כך שאלו בצמרת אש"ף — מדוע להקים ממשלה שרק תרבה מדון פנימי?

שנית, חלוקת התיקים בממשלה תעורר הרבה יותר בעיות מאשר הרכבת גוף פחות יומרני, כמו הוועדה-הפועל של אש"ף. יהיה צורך לקבוע סופית את יחסי-הכוחות בין האירגונים השונים. רבים באש"ף סברו שכדאי לדרות ויכוח זה עד כמה שאפשר.

שלישית — וזה העיקר — ברית-המועצות התנגדה לצעד זה. יש לה סיבות טובות לכך, שאינן קשורות בבעייה הפלסטינית. יש בעולם המערבי קבוצות גדולות של גולים מן הארצות שסופחו לברית-המועצות, כגון ליטא, לטוניה, אסטוניה, וגם אוקראינה, ארמניה ועוד. קבוצות אלה מקיימות — או מנסות להקים — "ממשלות זמניות", לניהול מילחמתן במישטר הסובייטי.

ברית-המועצות מעוניינת למנוע כל תקדים העלול לסייע לה, ושיש בו כדי לתת לגיטימציה לרעיון זה. היא עומדת על העיקרון כי לא תיתכן ממשלה שאינה שולטת על ארץ.

מכיוון שאש"ף מוחרם באופן מוחלט על-ידי ארצות-הברית,

הוא וקוק לתמיכה סובייטית. אין הוא יכול לנקוט צעד שהסובייטים מתנגדים לו בפירוש.

מה הטעם והתועלת בהקמת ממשלה זמנית, אם לא תזכה מייד בהכרה רשמית מצד המדינות התומכות באש"ף, להלכה ו/או למעשה, כמו ארצות הגוש הקומוניסטי?

אם אכן עלה הרעיון עכשיו לסדר-היום של מוסדות אש"ף, הרי פירוש הדבר שברית-המועצות שינתה את עמדתה. ואולי יש עכשיו תביעה כה חזקה בקרב אש"ף להקמת ממשלה זמנית, עד כי שיקול זה נדחק הצידה.

ההתקוממות בשטחים הכבושים בוראית תמריץ את הקמתה של ממשלה פלסטינית. היא תקום, במקום או במאוחר.

דוסטויבסקי בחלל

החיצון

זה נשמע כמו מדע בדיוני: סרט סובייטי על מדע בדיוני. זה נראה כמו משימה בלתי-אפשרית. וזה באמת בלתי-אפשרי: אין כל דימיון בין סרט זה, סולאריס, ובין המוצר המקובל במערב.

הסרט הבריוני חרש, מערבי מלא בפעלולים, יפתקים דימיוניים. יצורים דימיוניים. מילחמות נוראות. גיבורים בלי גשמה.

כאן הכל להיפך. אין פעלולים. אין מיתקים דימיוניים. אין מילחמות. אין גיבורים. יש הרבה גשמה.

המוצר הסטנדרטי של המדע הבריוני האמריקאי הוא מערכון בחלל החיצון, מין חללון, ובו גודגייס וברגייס, קאובויים ושורדים, והטובים מנצחים. ואילו במוצר של המדע הבריוני הסובייטי יש דוסטויבסקי, והתלבטויות מצפוניות, ואהבות טראגיות ללא-תחית. עם-ים ובריונו.

בסרט אמריקאי, הכל בנוי בצורה תכליתית. אף שניה אחת אינה מכוונת. כל פרט חשוב. אם מופיע אקרה בסצנה הראשונה, מובן מאליו שהוא ימלא תפקיד חשוב בסצנה האחרונה.

לא כן בסרט הסובייטי. יש סצנות ארוכות, יפהפיות, שאין להן שום שייכות לעלילה, והן נעלמות איכשהו בצד. הן שייכות למירקם של מצבירות, יותר מאשר לעלילה.

יש עליה, אבל לא של קאובויים. הכל מתרחש בתחנת-חלל מעל לכוכב סולאריס, שבה מתרחשים דברים מוזרים. נשלח חוקר כדי לבדוק מה קורה. כשהוא מגיע לתחנה ונרדם, מופיעה אשתו-לשעבר. אין היא מופיעה בתלום, אלא כמציאות. כי זהו טיבעו של הכוכב סולאריס: הוא שואב מנפשו של אדם את זיכרונותיו וסיוטיו, ומעניק להם חיים. פסיכיאטריה חללית, הקורמת עור וגידים.

האשה, הארי (נאטאלי בונדארצ'וק) היא מאהבת רוסיה קלאסית, אנה קרנינה של כוכבים רחוקים, יפהפיה, חמקנית, מיסתורית, לא בן-אדם ולא רוח-רפאים. מכיוון שהיא פריהוויכרון, אין היא יכולה למות. אין היא יכולה גם לשתות צורה. היא כמו שהיא נזכרת. בכל פעם שהיא מתה, היא קמה שוב לחיים, באותה הצורה עצמה. מתייסרת וגורמת ליטורים. מתחרטת וגורמת לחרטה.

באחת הסדרות האמריקאיות בטלוויזיה הישראלית ביקש המורה מתלמידה מחוננת לתת דוגמה למושג שיש בו דבר והיפוכו.

התלמידה אמרה ARMY INTELLIGENCE. ברקע נשמע תקליט של רעמי צחוק.

המתרגם העברי כתב "מודיעין צבאי", ורוב הצופים לא הבינו, מן הסתם, מהו הבדיחה.

באנגלית זהו מישחק-מילים. אינטליג'נס פירושו ביון, במובן של מודיעין. אבל אינטליג'נס פירושו גם בינה, אינטליגנציה.

"ארמי אינטליג'נס" פירושו, על כן, גם אנד-המודיעין של הצבא וגם חוכמה צבאית. התלמידה ביקשה לרמוז כי מודיעין צבאי אינו יכול להיות אינטליגנטי.

זה בוודאי מוגזם מאוד. אך מי שצפה בתוכנית מוקד, שבה הת' מדרו זה עם זה שלוש ראשים לשעבר של אמ"ן, עלול להגיע למסקנה שיש משהו בכדיחה ההיא.

שניים מראשי-אמ"ן לשעבר התגלו כחכמים קטנים מאוד. בי השוואה אליהם, היה השלישי, יהושפט הרכבי, ענק אינטי לקטואלי.

ביחוד הרהים — אך לא הפתיע — יהושע שגיא. אם זה היה אחד מאדריכלי מילחמת-הלבנון, אין זה מפליא שקרה שם מה שקרה.

מאיר עמית, ראש-המוסד בשנות ה-60, אמר שקודם-כל צריכים להחזיר את הסדר ב"שטחים", ואחר-כך צריכים לפעול לקידום תהליך השלום. את הסדר אפשר להחזיר באמצעות יד קשה יותר, גירויים וכו'. אלה הם דברים נבוכים. בלי פיתרון פוליטי, אי-אפשר להחזיר את השקט לשטחים הכבושים. אפשר רק להרוג יותר ילדים.

שגיא לא ניסה אף להעמיד פנים כאילו יש לו פיתרון כלשהו. כנאה למי שהצטרף זה עתה לליכוד, הוא אמר שצריכים פשוט להחזיק בכל הארץ. בעייה דמוגרפית? אין תשובה. התקוממות ב"שטחים"? אין תשובה. הגישה כולה היא של חוסר-מחשבה מוחלט.

מחרידה המחשבה שבידי איש בעל רמה כזאת היה מופקר אחד המכשירים הלאומיים החשובים ביותר. אמ"ן אחראי לקביעת ההערכה הלאומית, הפוליטית והצבאית של ארצות-אויב וארצות אחרות. כלומר, התמונה המוצגת על-ידי ראשי-אמ"ן לממשלה היא ההערכה המיקצועית המוסמכת והקובעת לגבי כוונותיהן של ארצות-חוז. על-יפי הערכה זו אמורה ממשלת-ישראל לקבל את החלטותיה.

אלוהים ישמור.

ממשלה זמנית

בין עיסוקי המגוונים בנעוריו, עסקתי זמן-מה גם בהקמת ממשלה זמנית.

זה היה אחרי שעברתי חמש שנים במישר של עורך-דין. חליתי בטיפוס, היה לי זמן לחשוב והחלטתי שהגיע הזמן להקדיש את כל זמני ומירצי לשני הדברים המעניינים אותי באמת: עיתונות ופוליטיקה. זה היה בשנת 1942, והייתי בן 19.

עבודה עיתונאית מצאתי בשבועון החברה, שהוצא לאור על-ידי הדוקטור יעקוב ויינשל, רופא וסופר. כתבתי בו מאמרים והתמנתי כמזכיר המערכת בצה"ש-כר.

כדי לאפשר לי להתקיים, הציע לי ויינשלה-הרופא לעבוד בחצי-שכר גם אצל אחיו, ויינשלה-הפרקליט. אברהם ויינשל היה עורך-דין ידוע בחיפה, וכמו אחיו, היה רוויזיוניסט ותיק. באותה שעה יום את הקמתו של גוף פוליטי חדש, שמטרתו היחידה היתה להביא להקמתה של ממשלה יהודית זמנית.

רעיו הממשלה הזמנית היה אז באופנה, מכיוון שכל העמים, אשר ארצותיהם היו כבושות בידי הנאצים, הקימו או ממשלות כאלה.

מובן שהבריטים לא התירו כל דיבור על הקמת ממשלה יהודית בארץ. זה היה בבחינת המרדה, והצנזורה הבריטית (שכל עובדיה היו יהודים) פסלה כל איזכור של רעיון זה. לכן הוסיף ויינשל את המילה "בגולה".

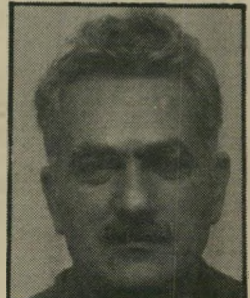
כך הקמנו את הליגה למען הקמת סמנלה יהודית זמנית בגולה. אירגנה את אסיפותיה, חיברתי את מודעותיה והקדשתי לרעיון זה די הרבה מרץ, במשך כמה חודשים. אחר-כך אסרו האנגלים פעילות זו.

מכאן שהרעיון של ממשלה זמנית בגולה אינו זר לי. וכאשר שמעתי כי הוא נדון עתה על-ידי מוסדות-אש"ף, ערכתי כמה השוואות. באחת השיחות שלי עם יאסר ערפאת בתוניס שאל אותי מה דעתי על רעיון זה. תמכתי בו בתוקף. אמרתי לו שלדעת-הקהל הישראלית יהיה קל יותר, בכוא העת, להתגרל לרעיון שיש לנהל משאומתן עם ממשלה פלסטינית זמנית מאשר עם אש"ף, ששמו קשור בתודעה הישראלית עם פיגועים שונים. ממשלה, וגם ממשלה זמנית, עושה רושם סולידרי יותר.

אנור אל-סאדאת הציע פעמים רבות לאש"ף להקים ממשלה זמנית בגלל אותה הסיבה. הצעתו לא התגשמה. לא-אחת ניסיתי לברר אצל ידידים בצמרת הפלסטינית מדוע. הרי הרעיון נראה כה חיובי ורצוי, עד כי קשה להבין מה מונע את שיתוף-קיימות גם כיום. למרותי שלוש עובדות-חיים, ואני משער שיש סיבות גם כיום.

ראשית, הקמת ממשלה כזאת תובן בעולם כולו כהחלטה סופית לנהל משאומתן להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל. אחרת אין טעם בצעד כזה. ובתוך אש"ף יש עדיין רסיסים שונים המתנגדים

דבור חליל

שגיא